

14	Флегман	160-190	опуклий	–	чорні	65-80	50	25	2,78
15	Пугадон	145-180	опуклий	–	темно-сірі	60-75	47-50	21-23	2,82

Визначивши висоту рослин було встановлено, що серед досліджуваних об'єктів найвищими були такі сорти і гібриди, як Атаман, Вниимк 1646 поліпшений, Вниимк 6540 поліпшений та Сівер. Найменшу висоту мали сорти та гібриди Маслянка, Прометей, Красень та Український скоростиглий. Більшість, 10 сортів та гібридів мали опуклий тип кошику і 5 — плоский. Серед досліджених сортів і гібридів найвищий урожай був у таких: Атаман, Зеленка 368 — 3,51–3,45 кг/м² поліпшений, а найнижчий у Енея — 2,11 кг/м². Досліджуючи апробаційні особливості сім'янки відзначено, що чорний колір сім'янок мають 7 сортів і гібридів: Родник, Прометей, Красень, Маслянка, Еней, Ковчег, Флагман. Лише один гібрид має темно-сірий смугастий колір, це ВНІІМК 6540 поліпшений. Найбільшу масу 1000 сім'янок мають 2 гібриди ВНІІМК 1646 поліпшений і ВНІІМК 6540 поліпшений. Найменшу масу має (43,2) має гібрид Родник. Найбільший вміст олії має сорт Еней 52,9%, а найменший — Маслянка 42,3%. Найбільша лузжистість у гібриду Родник 25,5%, а найменша 18,2% у гібриду Ковчег. Серед досліджених сортів і гібридів лише деякі мають панцерність — Світанок, Родник, Маслянка, Атаман.

Отже, дані дослідження по вивченню апробаційних особливостей соняшнику є надзвичайно актуальними та мають практичне значення з метою розширення асортименту сортів та збільшення урожайності цієї цінної олійної культури в умовах Лівобережного Лісостепу України.

Література

1. Лихочвор В.В. Рослинництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур. — 2-е видання, виправлене. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 808 с.
2. Мойсенченко В.Ф., Єщенко В.О. Основи наукових досліджень в агрономії: Підручник. — К: Вища школа, 1994. — 334 с.
3. Федоровский М.Т. Олійні культури в степу України. — К.: Вища школа, 1987. — 256 с.

БІОЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН ОКОЛИЦЬ М. ПОЛТАВИ

*Онiпко В.В., Онiпко Р.В.
Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка*

Лікарські рослини є одним із найголовніших джерел сировини для хіміко-фармацевтичної промисловості та виготовлення ліків. В останні роки медицина досягла значних успіхів у створенні синтетичних препаратів. Проте лікарські рослини і в наш час не втратили свого значення, а під час лікування деяких захворювань вони навіть домінують. При захворюваннях серця, печінки, шлунково-кишкового тракту застосовують 70 — 80 % препаратів із лікарських рослин [4]. Фармацевтична дія рослин пов'язана з специфічними хімічними речовинами, що містяться в них. Актуальність використання лікарських рослин значно зросла за

останні десятиріччя. Це зумовлено тим, що сьогодні ми є свідками терапевтичних невдач та ятрогенних ускладнень. За даними ВОЗ 2,5 — 5 % госпіталізованих хворих складають пацієнти з ускладненнями від ліків [1]. Перевагою лікарських рослин є їх мало токсичність, природне походження, можливість використання досить тривалий час без будь-яких ускладнень. Окрім того лікарські рослини задовольняють потреби організму у поживних речовинах, пригнічують хвороботворну мікрофлору, мобілізують захисні функції організму, посилюють секреторні функції тощо [2].

Лише знання про біологію культури, її фітотерапевтичні особливості, зберігання та застосування лікарських рослин при різних захворюваннях дозволить у повному обсязі використати ресурсний потенціал регіону. Саме тому експериментальна робота, яка проводилася 2005-2006 рр. в умовах околиць міста Полтави, була присвячена вивченню біоекологічних особливостей лікарських рослин.

Найтиповішими для Полтавського району є східно-європейські лісостепові ландшафти. Більша частина ландшафтів та їх складових частин видозмінені внаслідок господарської діяльності, тому вони не є природними, антропогенними. Степові ділянки розорені майже повністю, степова рослинність залишилась на невеликих ділянках по схилах балок і річкових долин. Зменшилися площі природних лісів, луків, боліт. Найбільш поширеними на території Полтавського району є лучні, лісові, болотні, прибережно — водні та водяні ділянки фітоценозів [5]. Клімат зони дослідження помірно континентальний, з помірно холодною зимою і помірно теплим літом. Важливим показником температурного режиму є тривалість вегетаційного періоду, коли середня добова температура не опускається нижче +5°C, його тривалість 195 — 205 днів. Середньорічна кількість опадів на території Полтавщини змінюється в межах 450-560 мм. Найпоширенішими в околицях міста є чорноземи, зустрічається також дерево-підзолисті та сірі опідзолені ґрунти.

Еволюційно складені екологічні умови лучних та лісових фітоценозів здійснюють певний вплив на онтогенез кожного виду лікарських рослин, тим самим визначаючи ступінь їх фармакологічної дії, життєву форму, особливості морфологічної будови, належність їх до різних екологічних груп по відношенню до температури, вологи, світла, вік життя, особливості розмноження і поширення тощо [3]. Лікарські рослини по відношенню до вологи і світла належать до певних груп. Вони екологічно не однорідні, виявляють різні вимоги до оточуючого середовища. Однак ці види близькі за морфологічною будовою і їх можна об'єднати в життєві форми за Раункієром, де за основу взято розташування бруньок відновлення. Нами була вивчена належність рослин до екологічних груп і висвітлена в таблиці.

Основні показники біоекологічних особливостей рослин

Вид українська назва	Відношення до:			Життєва форма за Раункієром
	води	світла	ґрунтів	
1	2	3	4	5
Глуха кропива біла	мезофіт	тіньовитривала	лучні, чорноземні, дернові	гемікриптофіт

Гравілат міський	~,,~	~,,~	~,,~	~,,~
Звіробій звичайний	ксеромезофіт	світлолюбива	~,,~	~,,~
Кропива дводомна	мезофіт	тіньовитривала	~,,~	~,,~
Кульбаба лікарська	~,,~	світлолюбива	~,,~	~,,~
Лопух великий	гігрофіт	темновитривала	~,,~	~,,~
Материнка звичайна	мезофіт	тіньовитривала	~,,~	хамефіт
Осот городній	~,,~	світлолюбива	~,,~	гемікриптофіт
Перстач гусячий	мезогігрофіт	~,,~	~,,~	~,,~
Пижмо звичайне	мезофіт	~,,~	~,,~	~,,~
Подорожник великий	мезоксерофіт	тіньовитривала	~,,~	криптофіт
Полин гіркий	~,,~	~,,~	~,,~	~,,~
Спориш звичайний	мезофіт	світлолюбива	~,,~	терофіт
Фіалка триколірна	~,,~	~,,~	~,,~	гемікриптофіт
Хвощ польовий	гігрофіт	тіньовитривала	~,,~	~,,~
Цмин пісковий	ксерофіт	світлолюбива	~,,~	~,,~

Аналіз експериментальних даних показує, що більшість вивчених рослин по відношенню до вологи є мезофітами — 9 видів, 2 види — мезоксерофітами, 2 — гігрофітами, та по 1 виду належать до групи — ксеромезофіти, ксерофіти та мезогігрофіти. По відношенню до світла рослини розподілилися наступними групами: 8 — світлолюбивих, 7 — тіньовитривалих та 1 вид — темновитривалий (Лопух великий). Класифікація досліджуваних видів за Раункієром дозволила виділити наступні життєві форми: гемікриптофіти — 12 видів, 2 — криптофітів і 1 — хамефіт та терофіт. Усі вивчені рослини зростають на лучних, чорноземних та дернових ґрунтах.

Усі перелічені ознаки мають значення для виявлення можливостей застосування певних рослин як лікарських, вміння розпізнати їх серед травостою на місцях та ретельного вивчення з метою з'ясування впливу біоекологічних умов на фармакотерапевтичні властивості рослин.

Література

1. Белова Т.О, Орлова Л.Г. Лікарські рослини. — Полтава. — 2005.
2. Ивашин Д.С., Катина З.Ф. Лекарственные растения Украины. — К.: Урожай. — 1974.
3. Изучение лекарственных растений.: Сб. наук. Тр. — Ташкент: Ташк. МИ. — 1984.
4. Лікарські рослини. Енциклопедичний довідник під ред. акад. АН УССР А.М. Гродзинського. — К.: Урожай. — 1989.

5. Орлова Л.Д. До питань інтродукції лікарських рослин місцевої флори // Проблеми лікарського рослинництва: Тези доповідей Міжнародної наук.-практ. Конф. — Полтава: ВА «Астрєя», 1996.

ЗАЛЕЖНІСТЬ ЗИМОСТІЙКОСТІ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ ВІД БІОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СОРТУ

Онiпко В.В., Ошека Л.В.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

В умовах Лісостепу України посіви озимої пшениці знаходяться протягом 4-5,5 місяців у стані вимушеного спокою [1]. У цей період вони можуть піддаватися дії цілого ряду несприятливих факторів зовнішнього середовища, які здатні викликати пошкодження і навіть загибель рослин. До таких факторів насамперед належать низькі температури. Як показує аналіз років пошкодження озимих від несприятливих умов перезимівлі, найбільш тяжким для України був 2003 р. — загинуло 85,0 % [2]. Природа згубної дії означеного фактора і до цього часу є предметом обговорення багатьох дослідників. Саме цими аргументами і було обумовлено мету досліджень, які були проведені в 2005-2006 рр. в умовах науково-дослідного інститут агрономії с. Степне Полтавського району. Дане господарство відповідає ґрунтово-кліматичним умовам лівобережного Лісостепу України. Ґрунти науково-дослідного господарства с. Степне представлені переважно чорноземом типовим глибоким мало гумусним, з гумусовим горизонтом 45-50 см, грудочкуватозернистої структури. Клімат підзони помірно континентальний. Середня багаторічна норма опадів становить 483 мм [4]. До несприятливих метеорологічних факторів, які знижують продуктивність землеробства Полтавської області та регіону в цілому, слід віднести: малосніжні зими та часті відлиги; утворення на посівах озимих культур льодової кірки; пізні весняні приморозки; недостатня вологозабезпеченість посівів [1].

Експериментальна робота проводилася на 10 сортах озимої пшениці, а саме: Одеська 267, Подолянка, Диканька, Вікторія Одеська, Повага, Єрмак, Левада, Дальницька, Зустріч, Сирена Одеська. Методика вирощування пшениці відповідає загальноприйнятим нормам агротехніки вирощування. Морозостійкість озимих культур визначали після великих морозів, коли виникає загроза вимерзання рослин. Для цього використовували метод монолітів за В.Ф. Мойсейченком та В.О. Єщенком. Відбирали ґрунт, на захисних смугах ділянки, з рослинами у вигляді моноліту 25-30 см завдовжки, 30 см завширшки (щоб охопити два суміжні рядки) і глибиною 20 см. Перші 2-3 дні ящики з монолітами тримали в приміщенні з температурою 5-10 С, а після відтавання моноліти на 12 днів були перенесені у добре освітлене приміщення з температурою повітря 18-20 С. На 15-й день після відбору проб здійснювали аналіз. Для цього всі рослини виймали з ґрунту, відмивали від землі і окремо підраховували кількість мертвих і живих рослин, на яких в теплі почало відростати листя і з'явилися нові корінці. Морозостійкість визначали за формулою:

$$M = A \times 100 / B,$$

де М-морозостійкість рослин, %; А-кількість живих рослин у пробі, шт.; В-загальна кількість рослин у пробі, шт.